

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ		
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ		
Изходящ №	дата	201 г.
Входящ №	дата	16.06.2012г.
София 1113, бул. Шипченски проход № 52, бл. 17		
тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91		

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Румяна Ил. Прешленова

за дисертационния труд на тема

„БАЛКАНСКАТА ПОЛИТИКА НА АВСТРО-УНГАРИЯ 1897-1906“

на Томаш Будай, докторант в Института за исторически изследвания
при БАН

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

с научен ръководител акад. Георги Марков

Дисертационният труд на тема „Балканската политика на Австро-Унгария 1897-1906“ на Томаш Будай, докторант в Института за исторически изследвания при БАН за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, е в обем 367 страници и съдържа всички необходими елементи: предговор, увод, три глави, заключение и библиография. Авторът е включил също илюстративни материали под формата на четири карти и шест таблици, с които улеснява възприемането на изложението от читателите. В текста са включени биографични бележки на известни австро-унгарски личности, участващи във формирането и провеждането на балканската политика на Дуалистичната монархия, което придава плътност и колорит на изследването. Структурата на дисертационния труд е удачно избрана за целите на изследването.

В предговора Т. Будай убедително обосновава значимостта на темата на дисертационния труд, мотивира избрания териториален и хронологически обхват, формулира целите и задачите, структурата и методите на изследването. В него той също така представя своите тези, които доказва по-нататък в изложението си. Дисертантът включва преглед на използваните документи и историографията по темата, като обръща по-специално внимание на унгарската историография. В края на предговора Т. Будай излага своите най-важни осем приноса, които присъстват и в автореферата.

Уводът е посветен на особеностите в развитието на Хабсбургската империя след преобразуването ѝ през 1867 г. в двуединна монархия под името Австро-Унгария и на три от най-важните фактори, обуславящи нейната външна политика. Авторът резюмира историческата обвързаност на Дунавската монархия с Балканите и същностните компоненти на Източния въпрос. Така той обосновава и значимостта на Русия, която през разглеждания период е главният съперник на Австро-Унгария на Балканите. Много уместно Т. Будай изтъква, че XIX век е столетието на науката. В този контекст той поставя научните изследвания от това време, които са посветени на културно-историческата и цивилизаторска мисия на Дуалистичната монархия на Изток, в това число и приносите на унгарците: дипломата Бенямин Калай, учения и политика Лайош Талоци, към които заслужава да добавим и учения и пътешественика от 60-те и 70-те години на века Феликс Филип Каниц.

В стила на класическите изследвания на международните отношения Т. Будай избира за обект на изследване десетилетието на консервативно сътрудничество между Австро-Унгария и Русия на Балканите в периода 1897-1906 г., когато Виена и Петербург взаимно сдържат експанзионистките си действия в региона въз основа на принципа за запазване на статуквото и на равновесието на силите. С тази формула двете най-заинтересовани Велики сили възпрират и всички претенции на балканските правителства за подялба на османското наследство в Европейска Турция. Тези години в голяма степен съвпадат с периода, в който начело на Балхауз, както тогава често се нарича външното министерство на Дуалистичната монархия, стои граф Агенор Голуховски (1895-1906) с всички произтичащи от този факт последици.

Австро-руското сдържащо сътрудничество на Балканите той основателно разглежда в рамките на съглашението между двете империи от 1897 г., преминало през Мюрцщегската реформена програма и препотвърдено през октомври 1904 г. с договора им за

неутралитет. Уместно дисертантът разделя изследвания период на два подпериода, чиято граница са Горноджумайското (1902) и Илинденско-Преображенското въстание (1903), които същевременно са кулминация на националноосвободителното движение на българите в Македония и Одринска Тракия.

Двустранните отношения между Виена и Петербург са проследени в детайли в системата от международни отношения в трите глави на дисертацията, озаглавени съответно „Австро-руско споразумение за Балканите (1897)“, „Споразумението в действие (1897-1902)“ и „Австро-руско единодействие на Балканите (1903-1906)“. В изложението красноречиво е разкрита растящата зависимост на Австро-Унгария от Германия в Европейския Югоизток, както и проблематичното и променливо сътрудничество на Дуалистичната монархия с Великобритания.

Едно от безспорните постижения на дисертанта е умелото представяне на многоаспектната същност на отношенията между Виена и Петербург и тяхната обусловеност от множество фактори през разглеждания период. В тях по сложен начин се преплитат политически, стратегически, икономически, дипломатически и иредентистки сюжетни линии. Т. Будай успява да изведе водещите тенденции, да формулира най-важните акценти и да очертава пълнокръвни образи на участващите в тях личности. Също така дисертантът разкрива растящото значение на железопътното строителство като важен елемент в стратегическите планове на Великите сили и на националните държави на Балканите. Той постига баланс между изложението на общобалканските проблеми, най-вече на Арменския, Македонския и Критския въпрос, и тези, характерни за отделните държави и формиращите се нации. По-специално внимание Т. Будай основателно отделя на усилията на австро-унгарската политическа класа за засилване влиянието на Хабсбургите сред албанците и за стимулиране на националното осъзнаване сред тях като средство за възпиране на Италия в Адриатика и на юнославянските

държави Сърбия, Черна гора и България. Във фокуса на плановете на Балхауз за действие в земите, населени с албанци, са трите тайни конференции във Виена през ноември-декември 1896 г., на които елитът на австро-унгарската дипломация изработва т. нар. „Меморандум за Албания“. Т. Будай основателно поставя в този контекст създаването на Балканска комисия към Имперската академия на науките във Виена, която си поставя за цел да подготви изследователи, които в бъдеще да допринесат за по-доброто разбиране на региона. Нейни членове стават известните балканисти (някои от които са преподаватели във Виенския университет) Ватрослав Ягич, Константин Иречек, Паул Кречмер, Вилхелм Майер-Любке, Йосиф фон Карабацек, Бенямин Калай, Хugo Шухард, Максимилиан Ламберц, Франц Зайнер, Герг Пекmezи и др. Разбира се, на същата цел служи подготовката на професионални дипломати в прочутата Ориенталска (по-късно Консулска) академия във Виена, най-старата дипломатическа академия в света, основана от императрица Мария Терезия през 1754 г. За разлика от Балканската комисия към Имперската академия на науките във Виена дисертантът тълкува като проява на великоимперски амбиции сред унгарския политически и икономически елит основаването през 1892 г. в Будапеща на Унгарската източна кралска търговска академия, просъществувала до 1920 г. Т. Будай отделя нужното внимание и на подбужданото от Балхауз изграждане на оста Атина-Букурещ в противовес на потенциалното сътрудничество между южните славяни на полуострова.

Впечатляващо е високото ниво, на което Т. Будай владее български език. Преди публикуването на дисертационния му труд все пак е препоръчително той да мине през езикова редакция, от каквато се нуждае всяко авторитетно научно издание.

Авторефератът е изгoten според изискванията. Дисертантът има публикации по темата на дисертационния труд, с което изпълнява условията на ЗРАС.

С дисертационния си труд Томаш Будаи показва задълбочено познаване на дипломатическите отношения в Европа в края на XIX и началото на XX век, отлично боравене с характерния за тях понятиен апарат, коректно използване на публикувани и непубликувани документи, отлично познаване и добросъвестно цитиране на наличните изследвания, както и умения за самостоятелни научни изследвания.

Всичко това ми дава основание като член на Научното жури за провеждане на защитата на дисертационния труд убедено да гласувам за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Томаш Будаи.